

Asia: VN/1281/2020

Lausuntopyyntö hallituksen selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Aikuislukioliitto ry kommentoi pääasiassa niitä lukuja, jotka ovat keskeisiä koulutuspoliittisesti tai jotka vaikuttavat suoraan aikuislukion maahanmuuttotaustaisiin opiskelijoihin. Aikuislukioissa on maahanmuuttotaustaisia opiskelijoita aikuisten perusopetuksessa, lukiokoulutukseen valmistavassa koulutuksessa, lukiokoulutuksessa sekä suomen kielen kursseilla.

Selonteossa kuvataan ansiokkaasti ja monipuolisesti kotoutumista edistäviä tekijöitä, myös koulutukseen liittyviä. Hallituksen koulutuspoliittisen selonteon ja kotoutumista edistävän selonteon sisältöjen keskinäinen jaottelu on kuitenkin epäselvä koulutuspolitiikan osalta. Vaikka kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeiden selonteossa otetaan esille esimerkiksi Karvin tutkimuksen tuloksia ja muita opetusalan hankkeita, selontekoluonnoksessa eivät näy 2020-luvun suuret koulutuspoliittiset uudistukset eli oppivelvollisuuden laajentaminen ja maksuton toisen asteen koulutus. Ne ovat kuitenkin tärkeitä uudistuksia maahanmuuttotaustaisten nuorten kohdalla, koska he keskeyttävät opintonsa kantaväestöä useammin tai jättävät opiskelun pelkän peruskoulun varaan. Oppivelvollisuuden pidentäminen näkyy konkreettisesti TE-hallinnon osalta siinä, että 17-vuotiaat eivät ole enää TE-toimistojen asiakkaita. Myös nivelvaiheen koulutuksen uudistus sivuutettiin, vaikka maahanmuuttotaustaiset opiskelijat ovat merkittävä TUVA-koulutuksen kohderyhmä ja oikein suunnattuna TUVA-koulutuksella voidaan vähentää keskeyttämistä ja koulutuksesta syrjäytymistä. Aikuisten perusopetus ja TUVA-koulutus ovat monelle maahanmuuttotaustaiselle osuvin koulutusmuoto suorittaa oppivelvollisuutta.

Kommentit lukuihin 1-6: Tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat.

Maahanmuuttajien jälkeläisten tasavertaisten mahdollisuuksien varmistaminen yhteiskunnassa on keskeinen tekijä, joka edistää kotoutumista ja pitää yllä hyviä väestösuhteita. Jos tässä pyrkimyksessä onnistutaan, saavutetaan monia selonteon tavoitteita. Jos siinä epäonnistutaan, on ilmeistä, että ristiriidat ja epäkohdat kärjistyvät. Läpi koulutuspolitiikan on otettava huomioon

kriittiset kohdat: miten maahanmuuttotaustaisten oppimisvajetta verrattuna kantaväestön jälkeläisiin voidaan pitää mahdollisimman pienenä ja kun sitä kuitenkin väistämättä syntyy, mikä on se väylä, jota kautta vieraskielinen nuori tai nuori aikuinen pääsee toisen asteen koulutukseen ja menestyy opinnoissaan tästä osaamisvajesta huolimatta.

Selonteossa todetaan maahanmuuttotaustaisten saamien sosiaalisten tukien suuri määrä. Myös monet koulutuksessa olevat kotoutujat saavat KELAn tukea elämiseensä. Jos tukien varassa eläminen jää pysyväksi ratkaisuksi, maahan muuttaneen mahdollisuus hallita omaa elämäänsä ja tehdä itseään koskevia päätöksiä jää heikoksi. Kun kouluttautuminen ja työllistyminen onnistuu, myös maahan muuttanut alkaa hallita omaa elämäänsä.

Koulujen eriytyminen ja kantaväestön siirtyminen pois lähikouluista ja alueilta, joissa on paljon vieraskielisiä, murentaa tasa-arvoisen koulujärjestelmän perustaa. Maahanmuuttotaustaisten ja vähävaraisten perheiden lasten ja nuorten mahdollisuus harrastaa tasavertaisesti on yksi tapa vähentää koulujen eriytymistä harrastusten kautta. Positiivinen syrjintä koulutuspolitiikassa on perusteltua, jotta yhteiskunnan eriarvoistumista voidaan vähentää.

Kommentit lukuun 7: Maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen

Ammatilliseen koulutukseen esitetyt muutokset ovat perusteltuja ja tarpeellisia.

Monet ensimmäisen polven maahanmuuttajat, erityisesti naiset, tarvitsevat työllistykseen työpaikkoja, joihin heidän osaamisensa riittää. Yleisen koulutustason nousun ja teknologisen kehityksen takia osaamiskuilu erityisesti kriisialueilta muuttaneiden ja kantaväestön osalta kasvaa eikä suinkaan pienene. Myös työmarkkinoiden pitää muuttua, sillä koko osaamiskuilua ei saada kurottua kiinni koulutuksella. Myös heikosti koulutetulla pitäisi olla mahdollisuus olla työssä ja saada sitä kautta merkitystä elämälleen. Siksi ehdotukset erityisesti palkkatuen hyödyntämisestä ovat tarpeen.

Koulujen opiskeluhuollon palvelut ovat keskeisessä asemassa, kun pyritään estämään ja hoitamaan maahanmuuttotaustaisten lasten, nuorten ja perheiden mielenterveyteen ja kunniaväkivaltaan liittyviä ongelmia. Yhteistyö esimerkiksi ennaltaestävän poliisin kanssa tukee opiskeluhuollon palveluja. Kouluilla tulisi olla riittävät mahdollisuudet tulkkipalvelujen käyttöön, jotta työtä voidaan tehdä parhaalla mahdollisella tavalla.

Kommentit lukuun 8: Nopeutetaan kotoutumisen käynnistymistä

-

Kommentit lukuun 9: Parannetaan ohjauksen ja neuvonnan saatavuutta maahanmuuttajille

-

Kommentit lukuun 10: Luodaan kotoutumisohjelma alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi

Kannatamme valtakunnallisten ohjauksen kriteerien laatimista ja opiskelijaprofilointia kotoutumiskoulutuksen, lukutaitokoulutuksen ja aikuisten perusopetuksen kohderyhmistä. Samanlaista profilointia kaipaa myös TUVA-koulutuksen kohderyhmä, jotta tämä uusi nivelvaiheen koulutusmuoto löytää ne opiskelijat, joille se on tarkoitettu.

Ehdotamme, että kotoutumiskoulutusta ei järjestetä enää kilpailuttamalla, vaan esimerkiksi järjestämislupiin perustuen. Suomalaisen koulutusjärjestelmän keskeinen vahvuus on opettajien ammattitaito ja mahdollisuus kehittää omaa työtään jatkuvuuden kautta. Kotoutumiskoulutuksessa tätä vahvuutta ei hyödynnetä, vaan kotoutumiskoulutus on koulutuspolitiikassa irrallinen saareke, jossa taistellaan ongelmien kanssa, joita muualla koulutuksen kentällä ei ole, kuten koulutukseen soveltumattomien tilojen käyttö tai epäpätevä henkilöstö. Kotoutumiskoulutuksen laatua syövät kilpailutuskierröksien vaihtuvat pisteytysperusteet, kireä hintakilpailu ja kilpailutukseen liittyvät sivuilmiot, kuten hankintoihin liittyvät valituskierrokset. Ammattitaitoiset opettajat siirtyvät mieluummin töihin niihin koulutusmuotoihin, joissa heillä on mahdollisuus päätoimiseen työhön ja vakituisiin työsuhteisiin. Kotoutumiskoulutuksen tulee olla työelämälähtöistä, mutta kilpailuttamisella ei ole tekemistä koulutuksen työelämälähtöisyyden kanssa. Myös ammatillinen peruskoulutus on työelämälähtöistä ja työllistymistä edistävää, vaikka se ei ole kilpailutettua.

Kannatamme aikuisten perusopetuksen rahoitukseen ehdotettuja muutoksia. Lukutaitovaiheen laajuus on nykyisellään liian suppea riittävän sujuvan luku- ja kirjoitustaidon oppimiseen erityisesti silloin kun kyseessä on omalla kielelläänkin luku- ja kirjoitustaidoton. Aikuisten perusopetuksessa tulee olla mahdollisuus tarvittaessa suorittaa uudestaan niitä opintojen osia, jotka syystä tai toisesta eivät ensimmäisellä kerralla onnistuneet. Jos kerrattuihin kursseihin ei tule rahoitusta, koulutuksen järjestäjien on vaikea järjestää tätä mahdollisuutta ja opinnot keskeytyvät. Mitä nuoremasta perusopetuksen suorittajasta on kyse, sitä kriittisempää on, että opiskelija saa peruskoulun päättötodistuksen tai vähintäänkin alkuvaihetasoisien luku- ja kirjoitustaidon, suomen taidon ja matematiikan perusvalmiudet. Kannatamme myös aikuisten perusopetuksen arviointiin liittyviä ehdotuksia.

Esitetty kahden vuoden kotoutumisjakso riittää joillekin maahan muuttaneille, mutta valtaosa tarvitsee aikaa enemmän kuin kaksi vuotta. Vaikka koulutukseen pääsemistä pyritään nopeuttamaan, sopivan koulutuspaikan löytäminen vie aikaa, mikä syö koulutusaikaa. Aikuisten perusopetuksen suorittamiseen on annettu nykyohjeistuksessa aikaa 48 kk, mikä on ollut hyvä ja realistinen lähtökohta opintojen suorittamiseen, vaikka useimmille riittääkin kolme vuotta päättötodistuksen suorittamiseen. Nopea koulutuksen pikapolku ei ole tehokas polku, jos se ei ole kestävä, vaan kotoutuja joutuu palaamaan koulutuspolulle taaksepäin. Näy esimerkiksi silloin, jos opiskelija ohjataan suorittamaan ammatillista tutkintoa heikolla suomen kielen taidolla eikä hän saa suoritettua ammatillisen perustutkinnon kaikkia osia.

Nykyinen aikuisten perusopetuksen omaehtoisen tuen malli toimii pääsääntöisesti hyvin ainakin Uudellamaalla, erityisesti alle 30-vuotiaiden osalta. Kannatamme kuitenkin sitä, että omaehtoisen opiskelun tukemista pyritään yhdenmukaistamaan, koska nykymallissa syntyy jonkin verran väliinpuotoamistilanteita ja hyvin sujuvien opintojen tarpeetonta keskeyttämistä. Emme pysty

kuitenkaan ennakoimaan tarkasti sitä, millaisia seurauksia ehdotetuilla muutoksilla olisi opiskelijoille. TE-hallinnon, kuntien ja oppilaitosten välillä täytyy käydä yhteistä keskustelua uudistuksen seurauksista opiskelijoiden toimeentuloon.

Kommentit lukuun 11: Kotoutumisen edistäminen tukemaan osaajien pysyvyyttä ja osallisuutta

Suomen opiskelu työpaikalla työajalla on haastava järjestely sekä työnantajalle että työntekijälle. Suuri osa aikuislukioiden suomen kielen opiskelijoista erityisesti pk-seudulla opiskelee suomea työpäivän jälkeen tai sitä ennen. Erityisesti etäopetuksena annettu opetus palvelee opiskelijoita erinomaisesti, ja koronaepidemian takia lomautetuksi joutuneet ovat nopeasti löytäneet tämän opiskeluväylän. Työnantaja ei tue heidän opiskeluaan, mutta opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella järjestetty opetus mahdollistaa työn ja intensiivisen opiskelun yhdistämisen. Tämän mallin tuloksena pääkaupunkiseudun työmarkkinoilla on suuri joukko maahanmuuttotaustaisia, jotka ovat hankkineet työn ohessa B1-tason suomen taidon ilman suurta yhteiskunnan panosta. Monet näistä maahan muuttaneista ovat työllistyneet englanniksi, mutta suomen oppiminen edistää heidän kotoutumistaan. Heidän on helpompi hyödyntää myös kotimaassa hankittua koulutusta ja heidän osaamistaan voidaan puolestaan hyödyntää täysipainoisesti.

Ammattikorkeakoulujen englanninkielinen opetus palvelee joillakin aloilla työmarkkinoita, mutta moni englanniksi opiskellut ei ole saavuttanut sellaista suomen taitoa, jota työllistyminen tai edes koulutukseen kuuluvan harjoittelun suorittaminen edellyttäisi. Intensiivisten suomen opintojen suorittaminen muiden opintojen ohessa ei ole onnistunut tarvittavalla tavalla, joten suomen taito hankitaan joko opintojen loppuvaiheessa tai niiden päätyttyä, jos opiskelija aikoo jäädä maahan.

Kommentit lukuun 12: Vahvistetaan kumppanuuksia ja järjestöjen roolia

-

Kommentit lukuun 13: Hyvät väestösuhteet ja osallisuus tukemaan kotoutumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

-

Kommentit lukuun: Kotoutumisen edistämisen suuntaviivat 2020-luvulle ja tiivistelmä askelista eteenpäin

-

Kela Panu
Aikuislukoliitto ry (Aikuislukioiden Rehtorit AiRe ry)